

## บทที่ 6

### บทสรุปและเสนอแนะ

ในบทนี้ จะเป็นการสรุปผลงานวิจัยเรื่อง “ความสนใจต่อการศึกษาพระปริยัติธรรมของพระสงฆ์: ศึกษากรณีพระนิสิตจากมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย” ทั้งหมด รวมทั้งจะเสนอแนะในประเด็นที่เห็นว่าจะจะเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจจะทำการศึกษาในเรื่องนี้หรือเรื่องที่เกี่ยวข้องเพิ่มเติมในโอกาสต่อไป

### ข้อสรุป

เนื่องจากผู้วิจัยได้พิจารณาเห็นว่า การศึกษาพระปริยัติธรรมในแผนกบาลีและนักธรรมของคณะสงฆ์ไทย มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อกระบวนการจัดเกล้าเข้าสู่ความเป็นพระสงฆ์ของสมาชิกภายในสถาบันสงฆ์ ดังนั้น ปัญหาที่เกิดขึ้นกับระบบการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์จึงเป็นประเด็นที่น่าศึกษา และน่าจะเป็นประโยชน์กับการพัฒนาระบบการศึกษาของสถาบันสงฆ์เป็นอย่างยิ่ง ดังนั้น จึงได้รวบรวมประเด็นปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นกับระบบการศึกษาพระปริยัติธรรมในปัจจุบัน และกำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัยในเรื่องนี้ไว้ 3 ประการคือ 1) เพื่อศึกษาระบบและหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ในปัจจุบัน 2) เพื่อศึกษาระดับความสนใจต่อการศึกษาพระปริยัติธรรมของพระภิกษุสามเณรซึ่งเคยศึกษาหรือกำลังศึกษาพระปริยัติธรรมอยู่ในปัจจุบัน และ 3) เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความสนใจต่อการศึกษาพระปริยัติธรรมของพระภิกษุสามเณรดังกล่าว

ระเบียบวิธีวิจัยของการศึกษารครั้งนี้ ใช้การวิจัยเชิงสำรวจเพื่อการพรรณนา (exploratory survey research) เป็นระเบียบวิธีหลัก มีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม ในกรณีที่มีพระนิสิตจากมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเป็นกลุ่มตัวอย่าง และใช้การสัมภาษณ์ในกรณีที่มีพระเถระที่เป็นพระสังฆาธิการหรือมีประสบการณ์ในการสอนพระปริยัติธรรมสูงเป็นกลุ่มตัวอย่าง

จากการสำรวจโดยใช้แบบสอบถาม ผู้วิจัยได้รับแบบสอบถามที่มีความสมบูรณ์กลับมาจำนวนทั้งสิ้น 217 ฉบับ และมีผลการวิจัยพอสรุปได้ ดังนี้

ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง: กลุ่มตัวอย่างจะเป็นนิสิตในชั้นปีต่างๆในจำนวนที่ใกล้เคียงกัน ส่วนใหญ่จะมีอายุอยู่ในช่วง 19-25 ปี และมีภูมิลำเนาเดิมอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ส่วนระดับความรู้ทางด้านพระปริยัติธรรมแผนกนักธรรม กลุ่มตัวอย่างทุกรูปสอบได้นักธรรมเอก

แล้ว ในแผนกบาลี ส่วนใหญ่จะมีวุฒิทางด้านเปรียญธรรมอยู่ระหว่าง ป.ธ 4 - ป.ธ 6 นอกจากนี้ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ยังคงเป็นครูหรือนักเรียนพระปริยัติธรรมอยู่ และวัตถุประสงค์ในการบวช ของกลุ่มตัวอย่าง จะเป็นการบวชเพื่อการศึกษาถึงร้อยละ 45

ความสนใจต่อการศึกษาพระปริยัติธรรม: กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีระดับความสนใจต่อการศึกษาพระปริยัติธรรมอยู่ในระดับปานกลาง (ร้อยละ 71.4) และกลุ่มที่มีความสนใจ “มาก” มีสัดส่วนที่สูงกว่ากลุ่มที่สนใจน้อย แต่ไม่มากนัก

การมองเห็นคุณค่าของการศึกษา: กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ที่มองเห็นคุณค่าของการศึกษาพระปริยัติธรรมในระดับปานกลาง (ร้อยละ 68.7) และกลุ่มที่เห็นคุณค่ามาก จะมีสัดส่วนสูงกว่ากลุ่มที่มองเห็นคุณค่าน้อย

ความเข้มงวดในการควบคุม: ในเรื่องการควบคุมให้ปฏิบัติตามกฎระเบียบเกี่ยวกับการศึกษาพระปริยัติธรรมของเจ้าอาวาสหรือผู้ปกครองสงฆ์ ปรากฏว่ามีกลุ่มตัวอย่างถึงร้อยละ 60 ที่ถูกควบคุมจากเจ้าอาวาสหรือผู้ปกครองสงฆ์ในระดับปานกลาง

การกระตุ้นทางการศึกษา: พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ร้อยละ 57.7 ได้รับการกระตุ้นทางการศึกษาจากบุคคลที่มีความสำคัญทางด้านความรู้สึกรของตนเองในระดับปานกลาง และรองลงมาคือได้รับการกระตุ้นสูงและต่ำตามลำดับ แต่ละกลุ่มมีความแตกต่างกันพอสมควร

ความเข้มข้นของการขัดเกลา: ด้านกระบวนการขัดเกลาภายในสถาบันสงฆ์ พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ ประมาณร้อยละ 56 ถูกขัดเกลาจากสถาบันสงฆ์ในระดับความเข้มข้นปานกลาง

แรงจูงใจใฝ่ความสำเร็จ: ผู้วิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ถึงร้อยละ 65 มีแรงจูงใจใฝ่ความสำเร็จอยู่ในระดับปานกลางเช่นกัน รองลงมาคือกลุ่มที่มีแรงจูงใจมากและน้อยตามลำดับ

ทัศนคติที่มีต่อระบบการศึกษาในปัจจุบัน: กลุ่มตัวอย่างมีทัศนคติต่อการศึกษาพระปริยัติธรรมในเชิงปกติและมีทัศนคติเชิงลบ จะมีความแตกต่างกัน แต่ไม่มากนัก (ร้อยละ 56.2 ต่อ 40.6) ส่วนกลุ่มที่มีทัศนคติเชิงบวก มีสัดส่วนที่ต่ำมาก (ร้อยละ 3.2 เท่านั้น)

แนวโน้มการลาสิกขา: กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีแนวโน้มการลาสิกขาสูง คิดเป็นร้อยละ 58

ความสัมพันธ์ระหว่างความสนใจต่อการศึกษา กับตัวแปรที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยพบว่า ความสนใจต่อการศึกษาพระปริยัติธรรมของกลุ่มตัวอย่าง มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับ .05 กับตัวแปรดังต่อไปนี้

1. การมองเห็นคุณค่าของการศึกษาพระปริยัติธรรม: ความสัมพันธ์เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ขนาดความสัมพันธ์ต่ำ แต่เมื่อนำเอาตัวแปรอายุ, วุฒิต่างด้านเปรียญธรรม และวัตถุประสงค์ในการบวชเข้ามาวิเคราะห์ร่วมด้วย ปรากฏว่าตัวแปรทั้งสองไม่มีความสัมพันธ์ในเงื่อนไขที่กลุ่มตัวอย่างมีอายุสูงกว่า 25 ปี, มีวุฒิต่างด้านเปรียญธรรมสูงกว่า ป.ธ 5 และบวชด้วยวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษา และขนาดความสัมพันธ์จะเพิ่มขึ้นในระดับปานกลางในเงื่อนไขที่กลุ่มตัวอย่างบวชด้วยวัตถุประสงค์อื่นๆที่ไม่ใช่เพื่อการศึกษา
2. การควบคุมจากเจ้าอาวาสหรือผู้ปกครองสงฆ์: ความสัมพันธ์เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ขนาดความสัมพันธ์ต่ำ แต่เมื่อนำเอาตัวแปรอายุ, วุฒิต่างด้านเปรียญธรรม และวัตถุประสงค์ในการบวชเข้ามาวิเคราะห์ร่วมด้วย ปรากฏว่า ตัวแปรทั้งสอง ไม่มีความสัมพันธ์กันในกลุ่มอายุสูงกว่า 25 ปี, มีวุฒิต่างด้านเปรียญธรรมต่ำกว่าหรือเท่ากับ ป.ธ 5, และที่บวชด้วยวัตถุประสงค์อื่นๆ และขนาดความสัมพันธ์เพิ่มขึ้นอยู่ในระดับปานกลางในกรณีที่กลุ่มตัวอย่างมีอายุต่ำกว่า 25 ปี, มีวุฒิต่างด้านเปรียญธรรมสูงกว่า ป.ธ 5
3. การกระตุ้นทางการศึกษาจากบุคคลสำคัญ: ความสัมพันธ์เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ขนาดความสัมพันธ์ต่ำ เมื่อนำเอาตัวแปรอายุ, วุฒิต่างด้านเปรียญธรรม และวัตถุประสงค์ในการบวชเข้ามาวิเคราะห์ร่วมด้วย ปรากฏว่า ตัวแปรทั้งสอง ไม่มีความสัมพันธ์กันในกลุ่มอายุสูงกว่า 25 ปี, มีวุฒิต่างด้านเปรียญธรรมต่ำกว่าหรือเท่ากับ ป.ธ 5 และมีขนาดความสัมพันธ์สูง ซึ่งเพิ่มขึ้นจากเดิม ในกรณีที่กลุ่มตัวอย่างมีวุฒิต่างด้านเปรียญธรรมสูงกว่า ป.ธ 5
4. ระดับความเข้มข้นของการขัดเกลาจากสถาบันสงฆ์: ความสัมพันธ์เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ขนาดความสัมพันธ์ต่ำ เมื่อนำเอาตัวแปรอายุ, วุฒิต่างด้านเปรียญธรรม และวัตถุประสงค์ในการบวชเข้ามาวิเคราะห์ร่วมด้วย ปรากฏว่า ตัวแปรทั้งสอง ไม่มีความสัมพันธ์กันในเงื่อนไขที่กลุ่มตัวอย่างมีอายุสูงกว่า 25 ปี, และวุฒิต่างด้านเปรียญธรรมต่ำกว่าหรือเท่ากับ ป.ธ 5, บวชด้วยวัตถุประสงค์อื่นๆที่ไม่ใช่เพื่อการศึกษา และมีขนาดความสัมพันธ์ในระดับปานกลางในกรณีที่กลุ่มตัวอย่างมีวุฒิต่างด้านเปรียญธรรมสูงกว่า ป.ธ 5 และบวชด้วยวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษา
5. แรงจูงใจใฝ่ความสำเร็จ: ความสัมพันธ์เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ขนาดความสัมพันธ์ปานกลาง เมื่อนำเอาตัวแปรอายุ, วุฒิต่างด้านเปรียญธรรม และวัตถุประสงค์ในการบวชเข้ามาวิเคราะห์ร่วมด้วย ปรากฏว่า ตัวแปรทั้งสอง ยังคงมีความ

สัมพันธ์กันในทุกๆเงื่อนไข ยกเว้นในกรณีที่กลุ่มตัวอย่างมีวุฒิทางด้านเปรียญธรรมสูงกว่า ป.ธ 5 และโดยเฉพาะในกลุ่มมีวุฒิทางด้านเปรียญธรรมต่ำกว่าหรือเท่ากับ ป.ธ 5 จะมีขนาดความสัมพันธ์ของตัวแปรทั้งสองในระดับสูง ซึ่งเพิ่มขึ้นจากเดิม

6. แนวโน้มการลาศึกษา: ความสัมพันธ์เป็นไปในทิศทางที่ตรงกันข้าม ขนาดความสัมพันธ์ต่ำ เมื่อนำเอาตัวแปรอายุ, วุฒิด้านเปรียญธรรม และวัตถุประสงค์ในการบวชเข้ามาวิเคราะห์ร่วมด้วย ปรากฏว่า ตัวแปรทั้งสอง ไม่มีความสัมพันธ์กันในกลุ่มอายุต่ำกว่าหรือเท่ากับ 25 ปี, มีวุฒิด้านเปรียญธรรมสูงกว่า ป.ธ 5, และบวชด้วยวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษา และขนาดความสัมพันธ์จะมีสูง ซึ่งเพิ่มขึ้นจากความสัมพันธ์เดิมเป็นอย่างมาก ในกรณีที่กลุ่มตัวอย่างมีอายุสูงกว่า 215 ปี

ส่วนปัจจัยที่ไม่มีความสัมพันธ์กับความสนใจต่อการศึกษาพระปริยัติธรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับ .05 ได้แก่ทัศนคติต่อระบบการศึกษาพระปริยัติธรรม

### ข้อจำกัดของการศึกษา

1. เนื่องจากประเด็นที่ผู้วิจัยทำการศึกษานี้ ไม่ใช่ประเด็นปัญหาของการศึกษาทางสังคมวิทยาโดยตรง ดังนั้น จึงทำให้ไม่สามารถจะหาทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับสังคมวิทยาวิเคราะห์โดยเฉพาะได้ รวมทั้งข้อมูลที่เกี่ยวข้องก็มีไม่มากนัก
2. ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรต่างๆที่นำมาศึกษา เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับค่านิยมความรู้สึกนึกคิดของพระภิกษุสามเณรที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งท่านอาจจะไม่สามารถตอบคำถามตามความเป็นจริงได้ เพราะอาจจะเป็นการสร้างภาพลักษณ์ทางลบให้กับตนเอง ดังนั้น จึงอาจจะได้ข้อมูลที่ไม่ตรงกับความเป็นจริงเท่าใดนัก
3. ในส่วนของการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยไม่สามารถจะเข้าถึงกลุ่มตัวอย่างที่เป็นพระสังฆาธิการในระดับสูง ซึ่งเป็นผู้ควบคุมนโยบายการศึกษาของคณะสงฆ์โดยรวมหรือในสถาบันการศึกษาพระปริยัติธรรมใหญ่ๆได้ เนื่องจากทั้งท่านและผู้วิจัยเอง ต่างก็มีเวลาที่จำกัด จึงอาจจะทำให้ไม่สามารถจะทราบถึงความรู้สึกนึกคิดของท่านเหล่านั้นได้ว่าท่านมีความคิดเห็นอย่างไร
4. ในส่วนของพระสังฆาธิการที่ผู้วิจัยเข้าไปทำการสัมภาษณ์บางรูป จะระมัดระวังเป็นพิเศษในการที่จะแสดงความคิดเห็นใดใดที่จะส่งผลกระทบต่อสถาบันสงฆ์ในด้านลบ จนทำให้ข้อมูลที่ได้ไม่ชัดเจน

### ข้อเสนอแนะ

1. เนื่องจากประเด็นในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้ศึกษายังไม่พบว่ามีผู้ใดเคยทำการศึกษาในทางสังคมวิทยามาก่อน ดังนั้น จึงใช้วิธีวิจัยแบบ exploratory survey research เป็นหลักในการศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายปรากฏการณ์หรือสภาพเบื้องต้นเกี่ยวกับความสนใจในการศึกษาพระปริยัติธรรมและใช้ทฤษฎีการขัดเกลาทางสังคมเป็นกรอบกว้างๆในการศึกษา สำหรับผู้ที่ จะทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับประเด็นนี้ในครั้งต่อไป ควรใช้แนวคิดทฤษฎีทางสังคมวิทยาอื่นๆและ พัฒนาให้เป็นสมมติฐาน (hypothesis) ที่ชัดเจน เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ในลักษณะเชิงเหตุผล โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบ explanatory survey research หรือ path analysis เป็นหลักในการศึกษาต่อไป

2. กรอบประชากร (population framework) หลัก ที่ผู้ศึกษานำมาใช้ในการสุ่มตัวอย่าง เป็นนิสิตชั้นปีที่ 1-4 จากมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ข้อจำกัดของกลุ่มประชากรดังกล่าว ก็คือไม่สามารถจะเป็นตัวแทน (representative) ของพระสงฆ์ทั้งหมดที่กำลังศึกษาหรือเคยศึกษาพระปริยัติธรรมได้อย่างสมบูรณ์ เนื่องจากพระสงฆ์กลุ่มนี้ อยู่ในระบบการศึกษาซึ่งมีวิธีการเรียนการสอนหลักสูตร การวัดผล ตลอดจนรูปแบบการบริหารการศึกษาแบบใหม่ ซึ่งแตกต่างไปจากพระสงฆ์อื่นๆซึ่งผ่านเฉพาะการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกนักธรรมหรือแผนกบาลีแต่เพียงอย่างเดียว ดังนั้น ในการศึกษาครั้งต่อไป ควรเลือกพระสงฆ์ในสำนักเรียนพระปริยัติธรรมต่างๆมาเป็นกลุ่มตัวอย่างบ้าง เพื่อให้ได้ภาพรวมที่ถูกต้อง ชัดเจนยิ่งขึ้น และจะแสดงให้เห็นถึงลักษณะทั่วไป (commonality) ของพระสงฆ์ส่วนใหญ่ได้ด้วย

3. ประเด็นที่น่าสนใจอื่นๆที่เกี่ยวกับการศึกษาพระปริยัติธรรมที่น่าสนใจอีกประเด็นหนึ่งก็คือ “สัมฤทธิ์ผลทางการศึกษาพระปริยัติธรรมของพระสงฆ์” ซึ่งผู้ศึกษาพบว่า ในเรื่อง “สัมฤทธิ์ผลทางการเรียน” มีผู้เคยทำการศึกษาวิจัยไว้มากพอสมควร แต่จะเป็นการศึกษาในสถาบัน การศึกษาต่างๆที่ไม่เกี่ยวกับการศึกษาของคณะสงฆ์ ถ้าหากสามารถนำมาปรับปรุงและประยุกต์ใช้ ศึกษาเกี่ยวกับการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ได้ ก็จะเป็นประโยชน์และน่าสนใจไม่น้อยทีเดียว

4. ถ้าหากมีระยะเวลาเวลาในศึกษานานพอ ผู้ศึกษาสามารถเข้าถึงกลุ่มตัวอย่างได้อย่าง ใกล้ชิด และผู้ศึกษาต้องการจะศึกษาเฉพาะกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะ วิธีการศึกษาที่น่าสนใจอีก ประการหนึ่งก็คือ การศึกษาในเชิงคุณภาพ (qualitative method) โดยใช้การสังเกต (observation) หรือการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-dept. interview) เป็นเครื่องมือการเก็บรวบรวมข้อมูล เพราะถึง แม้จะไม่ได้ข้อมูลในภาพกว้าง แต่ก็จะทำให้ความลึกซึ้งของข้อมูลที่ได้มีรายละเอียดและถูกต้องสูง ขึ้น อย่างไรก็ตาม ในเรื่องนี้ขึ้นอยู่กับความถนัดและความประสงค์ของผู้ศึกษาเป็นสำคัญ

5. เนื่องจากผู้วิจัยได้รับแบบสอบถามกลับคืนมาเพียง 217 ฉบับเท่านั้น จากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 300 รูป ทำให้เมื่อนำตัวแปรหลายๆตัวมาวิเคราะห์ร่วมกัน จะมีความถี่ (expected frequency) ในช่องตาราง (cell) บางเซลล์ต่ำเกินไป จนไม่สามารถจะคำนวณค่าสถิติไคสแควร์ (Chi-Square) ได้ ซึ่งจำเป็นต้องทำการยุบกลุ่มให้เล็กลง ทำให้ความละเอียดของข้อมูลลดลง ดังนั้น ในครั้งต่อไป ควรพยายามติดตามแบบสอบถามกลับมาให้มากที่สุด เพื่อการวิเคราะห์ที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น